כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת משפטים ■ כ"ח שבט ה'תשפ"א ■ 10.02.2021 ■ גליון מס' 620

כמעשה לבנת הספיר

/ הרב דוד ברוורמן, ערכים

מספר נכד מרן ראש הישיבה, רבינו הגראי"ל שטיינמן זי"ע: בשנתיים האחרונות זכינו לשָבֶת לידו בלילות שבת, ולשיר זמירות שבת קודש. בעיצומה של השירה כשהדי קול השירה עלו והתגברו, סימן מרן בידו לעצור ואמר: מעלי גרה אישה אלמנה. אינני יודע אם היא אוכלת לבדה או שיש עמה משפחה. חוששני שאם קול השירה יגיע לאוזנה- יתכן שיגרם לה מכך צער! אולי היא תאמר לעצמה: 'למטה יש נכדים ששרים לו זמירות שבת, ולי אין מי שישיר אִתִי'...

פלא פלאות! יהודי בגיל מאה ושתים שנים, אלה המחשבות הטורדות אותו בעיצומה של השירה בסעודות השבת - 'מה חשה האלמנה שמעליו'... ומוסיף נכדו: 'גם אני יודע מי גר למעלה... אבל אודה על האמת- לשנייה אחת לא חשבתי על כך באמצע הזמירות. כנראה שכדי להגיע לרמת רגישות כזו צריך עבודה רוחנית של מאה שנה'. (מפי נכדו הרה"ג רב גדליה הוניגסברג שליט"א מתוך- מתוק האור)

רבי שמעון בן יצחק ממגנצא ע"ה היה אחד מהפייטנים הגדולים שקמו ליהדות אשכנז לפני כאלף שנים. רבים מפיוטיו נכנסו לזמירות ולתפילות, אחד מהם הוא הפיוט המרגש "ברוך ד' יום יום". פיוט רב-עצמה זה מצוי בסידורים נוסח אשכנז, ונוהגים לשיר את חלקו הראשון של פיוט זה בשבת בבוקר ואת חלקו השני בסעודה שלישית. הפיוט מתאר את ההיסטוריה של עם ישראל מהשעבוד במצרים ועד הגאולה העתידה.

אחד הבתים המיוחדים בפיוט מתאר את ההזדהות של הקב"ה עִם הסֵבל של עם ישראל: "בְּצָרָתָם לוֹ צָר בְּסִבְלוֹת וּבְעַבְדוּת - בְּלִבְנַת הַסַּפִּיר הֶרָאָם עֹז יְדִידוּת" המקור לבית זה לקוח מתוך דברי המדרש בפרשת "משפטים" המובאים ברש"י על הפסוק: "ויראו את אלוקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר". (שמות כ"ד י') מבאר שם רש"י: "היא הייתה לפניו בשעת השעבוד, לזכור צרתן של ישראל שהיו משעובדים במעשה לבֵנים". יש להתבונן בפשר הדבר: "לזכור צרתן של ישראל " וכי הקב"ה חלילה שכח זאת? וכי צריך הקב"ה 'תזכורת' זו של "לבנת הספיר"?! כן יש להתבונן מדוע דווקא כעת לאחר כל ניסי יציאת מצרים ראה הקב"ה את לבנת הספיר ולא ב"מעמד הסנה" וכדומה?! למושג זיכרון אצל הקב"ה אנו מוצאים מקום של כבוד "בימים הנוראים", ראשית הימים הנוראים נקראים בשם 'ימי הזיכרון' וזאת בגלל "ראש השנה" שנקרא בלשונה של התורה "יום הזיכרון" או "זכרון תרועה". שנית, בעשרת ימי תשובה אנו מבקשים מהקב"ה בתפילת העמידה: "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים...". גם כאן מתעוררת לה השאלה וכי יש שכחה לפני הקב"ה שאנו מבקשים ממנו שיזכרנו לחיים?

מקובלנו מרבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע שכדי להבין מושג כל שהוא בתורה עלינו לבדוק את המקום בו מופיע מושג זה בתורה בפעם הראשונה שם עיקר עניינה ומהותה. ע"כ עלינו לבדוק היכן מופיע בתורה המושג זיכרון. מצינו בתורה מושג זה שלוש פעמים. א. אצל נח- "ויזכור אלוקים את נח" (בראשית ח' א). ב. "ויהי בשחת אלוקים את ערי הכיכר ויזכור אלוקים את אברהם" (שם י"ט כ"ט) ג. "ויזכור אלוקים את רחל". (שם ל' כ"ב) עלינו א"כ להתבונן במושג "הזיכרון" אצל הקב"ה בעניין נח לאחר חורבן העולם. מלמדנו רבי סעדיה גאון את התוכן העמוק המקופל בביטוי "ויזכֹּר אלוקים": "ביחס להצלת העולם ממצב המציק להם, קוראים את זה זכירה כאמרם 'ויזכר אלוקים את נח', 'ויזכר אלוקים את רחל' וכל הדומה לכך". (אמונות ודעות ב' "ב) ברוח הדברים מבאר שם רש"י: "ויזכור אלוקים - זה השם מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים ע"י תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין..." כלומר זיכרון הוא לא חלילה ששֹם הבורא-יתברך לפניו 'תזכורת' על צרתם של ישראל, אלא זו הנהגה של מעבר ממידת הדין למידת הרחמים בעולם.

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ואלה המשפטים
המשפט הוא אחד משלושת העמודים שעליהם העולם עומד, כמו שאמר רשב"ג: "על שלושה דברים העולם...
המשך בעמ' 2

כי הוא זה
במרכזה של פרשת משפטים, ישנם דיני ארבעת השומרים. ועל ידי דיניהם השונים, מלמדת אותנו התורה...
המשך בעמ' 3

שו"ת חורף
לרגל שבת קודש פרשת משפטים בה מופיע הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו' - שהוא המקור למצוות...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"אתה ובנך ובתך..."
מעשה שאירע אצל ה"חפץ חיים" זי"ע ונרשם מפי הגאון רבי זלמן...
"מקומך אינו כאן"
הייתה זו שנת בצורת בסוריה. המצב הכלכלי היה בכי רע, ורבים הגיעו...
המשך בעמ' 5

שביבים
- *ומשפטים בל ידעום*
- *וביום השביעי תשבת*
- *כי עזה כמוות אהבה*
- *סדר דרך הלימוד עפ"י שולחן ערוך הרב*
- *זודע צדקות*
- *בלי הודאות לקולא*

המשך בעמ' 7

תכלית ביאת האדם לעולם הזה
"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ידוע שהתורה נחלקת לארבעה...
המשך בעמ' 10

הלב הרגיש למצוקות הנוער
בימי בחרותו, נתקף רבינו פתאום באישון לילה במחלה קשה, שהרעילה את דמו, וכתוצאה מכך התנפחה...
המשך בעמ' 11

מסופר שכאשר היה הדיין הגאון רבי יעקב ניסן רוזנטל זצוק"ל מחיפה מזמר את השיר 'ברוך ד' יום יום' מדי שבת בבוקר, היה שואל שאלה רטורית: "אתם יודעים מה זה 'בִּלְבַנַת הספיר הֵרַאם עוז ידידות'?" והסביר בהתרגשות, על פי המבואר בחז"ל שהכוונה למדרש לפיו אותם ילדים שנלקחו על ידי המצרים לשמש כאבנים בבניין, הגיעו אל מתחת לכיסא הכבוד, ועל זה נאמר "ותחת רגליו כמראה לבנת הספיר". זו סודה של: "לבנת הספיר" שעוררה רחמי שמים על עם ישראל לא רק כדי להוציאם ממצרים אלא לכול הדורות הבאים כשמידת הדין עומדת חלילה לשלוט בעולם בעקבות התנהגותם הקלוקלת של ישראל, אז "לבנת הספיר" המסמלת את סבלם של ישראל בעבר, תעורר היא את מידת הרחמים לחמול על עם ישראל. על כן הפייטן אומר, שעל ידי לבנת הספיר ששם תחת רגליו, כביכול הראם הקב"ה את עוז הידידות ובצרתם של ישראל - גם לו צר.

הרגשת השותפות עם שמחתו ואבלו וצערו של השני היא ביסודה של התורה וכמו כל דבר שאנו נדרשים ללמוד מדרכי הקב"ה, גם כאן עלינו לאמץ אל ליבנו את הרגשת השותפות וההזדהות עם מה שעובר על הזולת. וזהו אחד מארבעים ושמונה הדרכים לקנות ולדעת את התורה - "הנושא בעול עם חברו" (אבות ו', ו') ומסביר בעל ה'תפארת-ישראל', שמשמעות 'הנושא בעול' היא - "הן בטרחת הגוף, והן בהוצאות ממון, והן בצער נפשו, על מה שקרה לו לחברו, והן כשחסר שׂכל לחברו (זקוק לייעוץ) בעניינים זמניים או נצחיים, לא יחוש מלהטריח את עצמו לייעצו, ללמדו, לטובתו בעוה"ז ובעה"ב".

שואלים המפרשים: לכאורה, מה בין 'נשיאה בעול' ל'קניית התורה'? התשובה היא פשוטה שכשיהודי המשתתף בכל המתרחש עם זולתו, הוא מכשיר עצמו לכלי קיבול לתורה, כי נשיאה זו בעול עם חברו מגלמת את ה"בן-אדם" שבו, וכדי שהתורה תהיה קנויה לו ותכנס בעצמותיו, עליו להיות בן אדם. התורה אינה כלי ואמצעי להשכלה כללית, אלא התורה שואפת לאדם הפועל לפי ערכיה וכדי להגיע לזה צריך להיות קודם כל ה-'מאנטש' -בן אדם.

משה רבנו זכה להתגלות בסנה, כי תחילת הופעתו בעולם הייתה בהתחברות לצערם של ישראל. על הפסוק "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" אומר המדרש: "וירא בסבלותם, מהו 'וירא'? - שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר 'חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם'". [שמות-רבה שמות, פרשה א] המדרש מתאר כאן את שׂיא הכאב וההשתתפות בצערו של הזולת. הרי משה רבינו גדל בארמונות מלכות ולא היה חלק מקהילת העבדים, ולא היה סתם רואה, אלא בוכה ממש ועד כדי כך, שהיה מוכן למות במקומם. אולם, המשך המדרש נראה מעט תמוה: "והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן". כיצד יכול היה לתת לכל אחד את כתפו, הרי היו שם אלפי אלפים של עבדים? מה א"כ המשמעות המעשית של עזרה פיזית למתי מספר של עבדים? התשובה היא שמשה רבינו השתוקק להעביר מסר של אכפתיות ותמיכה נפשית לכול בני ישראל הסובלים - אני אתכם! כשאני מחזיק עמכם את המשא אני מרגיש וחש את עומק סבלכם. וכך התפשטה השמועה בתוככי סבל העבדות שיש אדם אחד, המסתובב וכואב את כאבם, כל אחד מהם הרגיש שנותנים לו כתף נפשית. עצם הדבר, שאדם הנמצא בצרה מרגיש שיש אחרים שכואבים את כאבו זה מקל מאוד. איש מעלה כזה, החש את צערם וכאבם של אחרים, ראוי להתגלות השכינה ולקבלת התורה. זהו עומק דברי המדרש: "...אמר הקדוש ברוך הוא: "אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן 'מנהג אחים', אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, הדא הוא דכתיב: "וירא ד' כי סר לראות", ראה הקדוש ברוך הוא במשה, שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך: "ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה"". ביאר זאת הגאון רבי אברהם דוד רוזנטל זצוק"ל: אצל משה רבינו הרועה הנאמן לבית ישראל נאמר: "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", ופירש רש"י "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם". - ישנם אנשים שאינם רוצים להסתכל על אנשים אחרים בעת צרתם, פן ישפיע הדבר עליהם, ושמא יצטרכו לעזור ולתמוך, אבל משה רבינו "ראה בסבלותם", היינו שנתן עיניו לראות במצוקת אחיו ולא הסתפק בהבטה בעלמא וגם לא באנחה, אלא נתן את לבו, לב מלא רחמים, על צאן מרעיתו. כאשר היה מיצר עליהם מצא דרכים איך לעזור". ומסופר על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוין זצוק"ל, שפעם בחול המועד סוכות, ראוהו מהלך באחת משכונות ירושלים. ושנשאל מה מעשהו שם, ענה רבי אריה: "נוהג אני בחול המועד לבקר את האלמנות, נשותיהן של הרבנים. כל ימות השנה האלמנה טרודה בעבודתה ואין היא מרגישה בבדידותה אבל בחול המועד כאשר כולם חוגגים ואינם עובדים, אזי מרגישה האלמנה בבדידותה ונזכרת בימים הטובים שכולם היו באים בחג לבקר את בעלה הרב כשעוד היה בחיים, והבית היה הומה ממבקרים והשמחה היתה גדולה. ואילו כעת היא יושבת בודדה וגלמודה וימי החג נהפכים לה לצער והכאב גדול. לכן מקפיד אני לבקר ולעודד את האלמנות דווקא בימים אלו".

(מאת הרב קסלר שליט"א)

ואלה המשפטים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המשפט הוא אחד משלושת העמודים שעליהם העולם עומד, כמו שאמר רשב"ג: "על שלושה דברים העולם קיים: **על הדין**, על האמת ועל השלום, שנאמר: אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם" (אבות פ"א יח), ובמדרש [דב"ר ה] הוסיפו: "תן דעתך שאם הטית את הדין אתה מזעזע את העולם, שהוא אחד מרגליו". מפני חשיבותו של המשפט אין פלא שהתורה פתחה בו את הפרשה הראשונה מיד אחר מעמד הר סיני וקבלת התורה, כמו שאמרו במדרש [שמו"ר פ"ל יא]: "בבוקר נתנה התורה ובערב נתנו המשפטים", וכל זאת כדי להדגיש שהמשפט הוא הבסיס שרק עליו אפשר להקים חברה בכלל וחברה תורנית בפרט. המרכיב המרכזי במשפט הוא הקודקס

המשפטי, כלומר החוקים והתקנות שעל פיהם יש לפסוק את פסקי הדין, ואעפ"כ לפעמים המערכת המשפטית עם החוקים המושלמים ביותר יכולה להיות הרסנית עד כדי החרבת החברה, כמו שאמרו בגמרא [ב"מ ל ב]: "לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה", ובצדק שואלת הגמרא: "אלא דייני דמגיזתא לדיינו", כלומר: האם עדיף שאת הדין ידונו שופטים אלימים?! ועל כך משיבה הגמרא: "שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין". למדנו מכאן שגם מערכת משפטית המכילה את החוקים והדינים המושלמים ביותר, אינה עדיין הערובה הבטוחה להשלטת חיי הצדק בפועל בחיים, כי נוסף לחוקים ופסקי הדין ישנם מרכיבים נוספים שהם חיוניים להבטחה שהמשפט יהיה לא רק אמתי וצודק אלא גם נכון ומועיל. אחד המרכיבים היותר חשובים להצלחתו של המשפט הוא אישיותו והשכלתו של השופט, עד שאמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ז ה"א]: "בימי רשב"י ניטלו דיני ממונות מישראל, אמר רשב"י: בריך רחמנא (ברוך ה') דלי נא חכים מידן (שאין אנו חכמים מספיק)". ולפי **הראי"ה** [איגרת כ] לא די שרשב"י ברך על כך, אלא שמח, כמו שכתב: "הננו מוצאים בירושלמי, שרשב"י **שמח** על נטילת הדינים בישראל לשעתם משום דלית אנן חכים מידן".

אבל חמור יותר הוא כאשר השלטון משתמש במערכת המשפטית כאמצעי לרמוס את זכויות האזרח וכדי לקדם מטרות שלטוניות, דוגמא לדבר מצאנו בסדום, שהייתה בה מערכת משפטים מסונפת וכל מעשיה נעשו רק על פי חוקים שהשלטון חקק, כמו שמובא במדרש [ב"ר פ"נ ג]: "חמישה ראשי דינים היו בסדום: קץ שקר, רב שקר, רב מסטידין (גדול מטי הדין), רב נבל, וקלא פנדר (מפשיט עור - שודד אנשים), ולוט היה ארכי־הדיינים שבכולן, בשעה שהיה אומר להם דברים ערבים להם הם אומרים לו: גש הלאה (כלומר עלה למעלה), ובשעה שהיה אומר להם דברים שאין ערבים להם היו אומרים לו: האחד בא לגור וישפוט שפוט". בדרכה של סדום הלכה גם ממלכת רומי, שעליה דרשו במדרש [ב"ר פס"ה א]: "יכרסמנה חזיר מיער - למה הוא מושלה (ממשיל את ממלכת רומי) בחזיר? אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשט את טלפיו, כאומר: ראו שאני טהור, כך המלכות הזאת הרשעה, גוזלת וחומסת, נראית כאילו מצעת את הבימה (למשפט)", כלומר מלכות רומי היתה גוזלת וחומסת, אבל היתה עוטפת את הגזל והחמס במעטה של צדק משפטי הנתמך במערכת המשפטית.

פרשת משפטים פותחת בדיני עבד עברי, מהי הסיבה לכך? אפשר להסביר שמתוך רצון להרחיק את התופעה שהעשירים והחזקים ינצלו את מערכת המשפט כדי לפגוע בחלשים ובעניים, פתחה התורה את פרשת משפטים דווקא בדיני עבד עברי, להדגיש את עקרון השוויון של הכל בפני החוק, שאפילו העבד, המצוי בתחתית החברה, גם לו יש זכויות ועל המערכת המשפטית להגן עליו. והגיעו הדברים בתורה שבעל פה עד שאמרו [קידושין כ א]: "כל הקונה עבד עברי כאילו קנה אדון לעצמו", ועיין **תוס'** שם (ד"ה כל הקונה) שפעמים על האדון להעדיף את טובת העבד אפילו על טובת עצמו.

כי הוא זה

/ הרב איתמר הרשקו

במרכזה של פרשת משפטים, ישנם דיני ארבעת השומרים. ועל ידי דיניהם השונים, מלמדת אותנו התורה, כיצד להתייחס נכון לרכוש הזולת. הן במה שניתן לנו למשמורת בלא תמורה[1]. הן במה שאנו משלמים עליו[2], והן במה שניתן לשימוש מלא בחינם[3].

וכדי לשמור על האיזון הנכון, שבין השימוש בחפץ ולהחזרת הפיקדון. ירדה התורה לעומק נפש האדם, ובקשה לשים סייגים. שימנעו פגיעה ממונית בזולת, המיטיב עם חברו.

ולכן שומר החינם, שלא משלמים לו על שמירת החפץ. יתחייב בשמירה כפי התאמצותו, שאין לה תמורה. ובמקרה של גניבת החפץ או אבדתו - אין הוא חייב על כך[4]. ואילו שומר השכר, שיש שכר לפעולתו. כן יתחייב במקרים אלו. וכל זאת משום שאין זו טובה גרידא, שניתנה לחבר. כי אם כמעסיק המשלם לפועל[5].

אך כאשר אנו באים להתבונן, בדין השוכר. חלוקים בכך חז"ל, מהו שורש העניין כאן. האם התשלום על השימוש, הופך את האדם לבעל אחריות גדולה יותר. או שמא דווקא בגלל התשלום, למעשה ההנאה של המשתמש, פחותה היא. שכן כעת הוא אמנם יכול להשתמש בחפץ. כשביחד עם זאת, הוא הופך להיות כבעליו, האחראי על שלימותו. ואם מקזזים את השימוש, יחד עם האחריות על החפץ - יהיה דינו כשומר חינם.

ואילו אם נדגיש, את השימוש בחפץ שאינו שלו. אזי ברור מדוע הוא כשומר שכר. שכן סוף כל סוף, הוא משתמש במה שאינו שלו[6].

ולכן נולד דין חדש - מודה במקצת. בו האדם אמנם מתוודה על חלק מאחריותו, יחד עם בריחה מהחלק האחר. וכיוון שירדה תורה לסוף דעת האדם, היא מכריחה אותו להישבע. גם על החלק שלא הודה בו. כך שהן לשומר והן לבעלים, לא יגרם להם כל נזק[7].

כיוון שפרשת משפטים, נתנה בהר סיני[8]. דרכה בקש הקב"ה ללמד את ישראל, חוקים ומשפטים צדיקים. כיצד לנהל חיי ממלכת כהנים, וגוי קדוש. והנושאים בעול זה במיוחד, הם דייני ישראל שבכל מקום. עליהם הוטל העול, לרדת עד עומק נפש המתדיינים לפניהם. ועל פי זה, לפסוק את הדין לאמיתו. ובכך לתת קיום לתורה.

כשעניין ה'מודה במקצת', משמש כמצפן ומדריך לדיין. איך לרדת לעומק חקר האמת. וכמו שידע שלמה לפסוק[9], מיהי האמא האמתית. דרך הטענה של זולתה - "גם לי גם לך לא יהיה[10]". שבכך היא הראתה, שאין לה שום רגש אימהי. ובוודאי שאין היא אם התינוק החי[11].

וכך היא שורש טענת ה'מודה במקצת'. שבעצם האדם היה רוצה להודות על הכל. אך כיוון שכרגע אין לו איך לשלם, הוא מתוודה על מקצת העניין. מתוך כוונה עתידית, להשלים את כל החסר[12]. וכבר כעת התורה מחייבת אותו, להישבע על כך. ומתוך השבועה תצא

האמת, על כלל שווי העניין.

למרות זאת, לא נאמרה הפרשה במקומה - בענייני ההלוואות. כי אם התערבו הפרשיות, ולא נאמרה פרשה זו אלא בדיני השומרים[13]. על מנת ללמד אותנו, ואת דייני ישראל שבכל דור. להתבונן תמיד בשורשי העניין, וכך להגיע לחקר האמת.

שהרי גם השומר, יש בו צד הדומה להלוואה - שימוש במה שאינו שלך. הגם שהוא מחזיר את החפץ לבסוף. ולכן גם השומר, עלול לכפור בפיקדון שניתן לו. וכדי למנוע זאת, באה שבועת השומרים.

דרך דין זה, קבעה התורה כיצד פועלת נפש האדם, בדיני הממונות. שאמנם אין אדם גוזל סתם, אך הוא מסוגל "להורות היתר" לעצמו. ובכך להגיע, עד כדי 'אבק גזל'. וכדי להרחיקו מכך, התורה מטילה עליו להתוודות בשבועה. ובדבר הזה, חוזר האדם לעצמו ונמנע מהגזל.

הפסוק המבטא זאת, נאמר לכן בשתי הלשונות - 'הוא' ו'זה'[14]. שמצד אחד האדם מרחיק עצמו מהעניין, בלשון נסתר של 'הוא'. כאילו הדברים לא נוגעים בו. ומאידך הוא מקשר עצמו, בהודעה הברורה - 'זה'.

ומדיני הממונות, נלמד לכלל דיני הנפשות. שכן כל אדם מישראל, רצונו לקיים מצוות בוראו. ורק היצר הוא המעכבו מכך, ע"י הודאה במקצת וכפירה בשאר. וכאשר כופים אותו, אומר הוא 'רוצה אני'. כפי מה שבאמת יש בו[15].

ובדרך זו יש קיום לתורה[16], שלא לפסוח על שתי הסעפים[17]. כי אם לאחוז בעץ החיים, ולתמוך בה[18].

1 - כשומר החינם
2 - כשוכר
3 - כמשאיל
4 - (ב"מ צד) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטר בו את הגנבה כמו שכתוב וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה למדת שפוטר עצמו בשבועה זו - רש"י שמות כב, ט
5 - ופרשה זו אמורה בש"ש לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתוב ואם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל על האונס כמו מת מעצמו או נשבר או נשבה בחזקה ע"י לסטים - שם
6 - אם השור אינו שאול אלא שכיר בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי ע"י שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין ולא פירש מה דינו אם כש"ח או כש"ש לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם רבי מאיר אומר כשומר חנם רבי יהודה אומר כשומר שכר - שם, יד
7 - ורז"ל דרשו "כי הוא זה", ללמד שאין מחייבין אותו שבועה, אלא-אם-כן הודה במקצת לומר לך 'כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני' (מכילתא) - שם, ח
8 - (ש"ר) כל מקום שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח) - שם כא, א
9 - בעניין שתי נשים שבאו לפניו, כשהאחת טענה כנגד זולתה - שהיא המיתה את בנה והחליפה אותו בלילה, בבנה שלה החי
10 - מלכים א ג, כו
11 - היות עצם כוונתה היתה לבל תשמח חברתה במיתת בנה, כי מה לה להניק בן אשה אחרת. ובשמעה שצוה המלך להמיתו, רצתה יותר בזה כי אז לא תשמח עוד חברתה והיא לא תניק בן אשה אחרת. והמלך השכיל מדעתו מתחילה, שתחפוץ יותר בזה - מצודות דוד, שם
12 - דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע. חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. והאי בכולי בעי דנכפריה, והאי דלא כפריה משום דאין אדם מעיז פניו. ובכולי בעי דלודי ליה, והאי דכפר ליה במקצת, סבר אי מודינא ליה בכוליה תבע לי בכוליה. אישתמיט לי מיהא השתא, אדהוו לי זוזי ופרענא. הלכך רמא רחמנא שבועה עילויה, כי היכי דלודי ליה בכוליה - בבא קמא קז.
13 - **עירוב פרשיות** כתוב כאן וכי כתיב (שמות כב, ח) כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב... וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל גבי פקדון מעיז ומעיז - שם
14 - אשר יאמר כי הוא זה - שמות כב, ח
15 - שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו - רמב"ם הלכות גירושין פרק ב, הלכה כ
16 - דבר אחר "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" מה כתיב למעלה מן הפרשה (שם יח, כב) 'ושפטו את העם בכל עת'. ואמר כאן 'ואלה המשפטים', והדברות באמצע. משל למטרונה שהיתה מהלכת, הזין מכאן והזין מכאן, והיא באמצע. כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה, והיא באמצע. וכן הוא אומר (משלי ח, כ) 'באורח צדקה אהלך'. התורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת. אהלך בדרכן של עושי צדקה, בתוך נתיבות משפט. התורה באמצע, ודינין מלפניה ודינין מאחריה. מלפניה שנא' 'שם שם לו חוק ומשפט'. ודינין מאחריה שנאמר 'ואלה המשפטים' - שמות רבה פרשה ל, ג
17 - יגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים - מלכים א יח, כא
18 - עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר - משלי ג, יח

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

'פורס מפה ומקדש' - פורים שחל בערב שבת

נעיין בהלכה אחת מהלכות הקידוש שהיא גם שייכת מאוד לימי הפורים הקרבים ובאים וכמו שיתבאר בהמשך בעז"ה.

בתחילת פרק 'ערבי פסחים' מביאה הגמרא את סוגיית 'פורס מפה ומקדש' שפירושה שאם התחילו סעודה בערב שבת קודש, והסעודה ממשיכה לתוך השבת, צריך לעצור את סעודתו מאחר והגיע זמן הקידוש ואסור לטעום קודם הקידוש (אפילו אם התחיל בהיתר) ויש לפרוס מפה על שתי חלות, לעשות קידוש, ורק אז להמשיך את הסעודה, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך סימן רע"א סעיף ד'.

ובקידוש כגון זה נחלקו הראשונים האם יש לברך שוב את ברכת 'בורא פרי הגפן' אם כבר שתה יין בתחילת הסעודה, ונראה שיש שלוש אפשרויות לבאר מחלוקת זו:

א) נחלקו בדיני 'הפסק': יש אומרים שמאחר וכבר נמצא באמצע שתיית יין, וכבר בירך בורא פרי הגפן בתחילת הסעודה אין צריך לברך שוב ברכה זו בזמן הקידוש, ויש חולקים ונוקטים שמאחר ובכניסת השבת נאסר עליו לאכול ולשתות, הרי שזה מהווה 'הפסק' וצריך לברך שוב.

ב) נחלקו בגדר 'ברכת בורא פרי הגפן' בקידוש: יש אומרים שגדר ברכה זו היא רק כ'ברכת הנהנין' ומאחר וכבר נמצא באמצע שתיית יין אין צריך לחזור ולברך שוב, אך החולקים יסברו שברכה זו היא גם בגדר **'ברכת המצוות'** של הקידוש עצמו, ולכן על אף שמדין 'ברכת הנהנין' אין צריך לברכה זו, מכל מקום מאחר ורק כעת עושה קידוש יש לו לברך מדין **'ברכת המצוות'** של הקידוש.

ג) נחלקו בדין אמירת 'קידוש על היין': האם כאשר חכמים תיקנו

לקדש על כוס יין, הכוונה היא רק לברך את ברכת הקידוש **על כוס יין המונח בידו**, אלא שמאחר ויש דין לטעום מכוס של ברכה, ממילא צריך גם לברך 'בורא פרי הגפן', וממילא בנידון דידן לא צריך לברך, או שנאמר שהתקנה לקדש על כוס יין הכוונה היא בעיקר לברך את ברכת הקידוש בסמוך **לברכת בורא פרי הגפן** שהיא השירה הנאמרת על היין.

על כל פנים להלכה פסק השולחן ערוך שאין לברך שוב ברכת 'בורא פרי הגפן'.

לאחר הקידוש צריך לקיים מצוות 'לחם משנה' ולבצוע על שתי ככרות, ונחלקו הראשונים האם יש לברך שוב 'ברכת המוציא' שהרי סוף סוף נמצא באמצע הסעודה וכבר בירך על הלחם, אך מאידך מאחר והיה זמן שהיה אסור באכילה (בגלל הקידוש) שמא יש כאן 'הפסק' וצריך לברך שוב ברכת המוציא, וגם כאן נפסק להלכה מחמת 'ספק ברכות להקל' שלא יברך שוב ברכת המוציא.

והנה בדרך כלל הלכה זו לא כל כך שכיחה ונוגעת למעשה, מאחר ולא מצוי שנתחיל סעודה ביום ששי והשבת תיכנס בתוך זמן הסעודה, אך יש פעם אחת שהלכה זו כן מצויה והיא כאשר פורים חל בערב שבת כמו בשנה זו - תשפ"א (פורים דכרכים) ויש לערוך סעודת פורים ביום ששי, ואמנם המנהג הפשוט הוא להקדים את זמן הסעודה בשנה זו משום 'כבוד השבת', אך יש גם מנהג אחר והוא לחבר את סעודת פורים עם סעודת השבת, ואז באמצע הסעודה בזמן כניסת השבת יש לקיים דין זה של 'פורס מפה ומקדש', ויש לברר עם תלמיד חכם את כל פרטי הדינים.

באשר לתפילת ערבית אם נוהגים לחבר את הסעודות כנ"ל - על פי ההלכה ניתן להתאסף למניין לתפילת ערבית לאחר סיום הסעודה (ללא קבלת שבת - קבלת שבת יש [ראוי] לעשות בזמן כניסת השבת באמצע הסעודה, לאחר הדלקת הנרות וקודם הקידוש) אולם יש שכתבו שלעשות קידוש קודם תפילת ערבית בליל שבת - על פי תורת הקבלה - הרי זה מהפך את סדר עליית העולמות והמשכת המוחין.

ולכן ניתן גם להציע **להתפלל ערבית בזמנה באמצע הסעודה וקודם הקידוש**, ויכולים אף לצאת לצורך כך מחוץ לבית מאחר ומשאירים את בנות המשפחה סביב השולחן, וישתדלו שאין ההפסקה תיארך יותר מדי זמן, ובמציאות של זמננו שיש מניני חצרות בכל פינות ומחנות - הדבר אפשרי בהחלט.

אם אכן מתנהג כנ"ל - בברכת המזון יאמר רק **'רצה והחליצנו'** ולא יאמר 'על הניסים', אך אם רוצה יכול ב'הרחמן' להוסיף 'הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר...'.

לסיום מעניין לציין שלומדי הדף היומי ילמדו סוגיא זו של 'פורס מפה ומקדש' מספר ימים מועטים לאחר ימי הפורים.

סיפור לשבת

"אתה ובנך ובתך..."

מעשה שאירע אצל ה"חפץ חיים" זי"ע ונרשם מפי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל מלוצק.

צעיר אחד ממשפחה הגונה בעיר אשר בה כיהנתי בתור רב ואב"ד, רצה לעלות לארץ הקודש ולתכלית זו החליט ללמוד את מקצוע הנהגות; זה היה לפני כארבעים וחמש שנה, ובעירי לא היה אז רכב ממונע. אחרי שלמד את המקצוע הזה, רכש לו אותו צעיר מונית (אלא שבינתיים לא השיג את הסרטיפיקט, הרישיון, לעליה), והחל להפעיל את המקצוע בעירנו, היינו להיות מוביל נוסעים אל הרכבת וממנה. לאט לאט נכשל בחילול שבת, דהיינו שהחליף את הסדר האמור בזמירות: "מאחר לבוא אל השבת וממהר לצאת"; שהיה מאחר בערב שבת עם הנסיעות והובלת נוסעים עד שעת החשיכה בלילי שבתות ומאידך היה מזדרז להתחיל לקבץ נוסעים בשבתות, מבעוד היום גדול והשעה טרם הגיעה ל"שלוש סעודות". שלחתי אחריו והוא הבטיח לחדול מזה, אך לא קיים הבטחתו. כה עשיתי כמה פעמים ללא הועיל. אביו, שהיה בעל בית נכבד, חלה בשיתוק חלקי ושכב זמן רב בבתי חולים שונים בוורשה ובוילנא; סכנה הייתה לדבר עמו מזה ולגרום לו עוגמת נפש בשעת מחלתו הקשה, פן יקראנו אסון – והפרצה של חילול שבת על ידי בנו עמדה להתרחב בעירי, חס ושלום ולגרוף עוד פורצי גדר, שילמדו ממנו.

ויהי היום ונתקיים בוילנה כינוס רבתי של רבני ליטא שבאו אליו כשלוש מאות רבנים, ראשי ישיבות ועסקני חינוך. הכנס נתקיים תחת נשיאותם של הגאון הצדיק ה"חפץ חיים" והגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, כשעל סדר היום: עניני חינוך בכלל ועניני "ועד הישיבות" בפרט. אחרי ישיבות רבות במשך כמה ימים, נתפזרנו איש לעירו. הרכבת, שבה נסע החפץ חיים ורבני הסביבה ואני בתוכם, עמדה משעה שבע בבוקר עד יציאת הרכבת בשעה 8, הקרון, שנכנסו אליו, נתמלא תיכף יהודים

המשך בעמוד הבא...

עד אפס מקום, שנתאספו כדי לראות ולשמוע את החפץ חיים ולהיות במחיצתו. החפץ חיים התחיל לעשות הכנות לתפילת השחר. אך אני (מכיוון שהקדמתי והתפללתי במלון, טרם צאתי אל הרכב), עזבתי את הקרון והלכתי לראות מישהו בחוץ, ברחבה שלפני התחנה. פתאום נפגשתי עם אביו החולה של אותו צעיר, בעל הטקסי, המחלל את השבת. החולה התהלך נשען על מקלו ותחבושת על פניו, ומתקרב אל הרכבת. דרשתי לשלומו ושאלתיו, האם הרופאים כבר הרשו לו לעזוב את בתי החולים ולנסוע הביתה? ויעננני האיש: אינני נוסע הביתה כי אם לראדין, אל החפץ חיים. והוא פתח לספר לי את סיפורו, את מעשה החלום שחלם בלילה זה, והנה הסבתא שלו שנפטרה זה כמה שנים, עומדת לפניו ולוחשת לו עצה: ..."אך לשווא אתה מחפש תרופה למכתך אצל הרופאים, רב לך לשכב בבתי חולים, סע אל החפץ חיים ותקבל ממנו ברכה ותתרפא ממחלתך!" וייקץ משנתו והנה חלום ותפעם רוחו, ויחליט תיכף לעזוב את בית החולים ולנסוע אל החפץ חיים, על מנת להתברך מברכות פיו. לתכלית זו הנה הוא בא עתה אל הרכבת...

השתוממתי לשמוע את החלום הזה ואמרתי לו: אינך צריך אפילו לנסוע לראדין, כי החפץ חיים נוסע עתה ברכבת זו ונמצא בקרון זה העומד לפנינו... התרגש האיש מאוד, כי ראה בזה אות מן השמים, לאמת את דברי הסבתא. הוא מיהר אל הקרון, בו ישב החפץ חיים. מצאנו אותו עומד בתפילתו הזכה והברורה, מילה במילה, "כאילו מונה מעות", וכל הקהל הקשיב ברב קשב לכל מילה שיצאה מפיו הקדוש. פתאום נצנץ רעיון במוחי: לגלות לחפץ חיים על הפרצה שבנו של בעל בית זה עושה בעירי לחלל את השבת, כדי שבהזדמנות זו ישפיע עליו שיצווה על בנו לשמור את השבת. לתכלית זו קראתי את בעל נכדתו של החפץ חיים, הגאון רבי הלל גינזבורג, שליווה אותו בדרכו. ביקשתיו לצאת עמי החוצה וסיפרתי לו את כל העניין. אמרתי לו, כי תיכף נשוב אל הקרון ואני אקרא את החולה-החולם החוצה, שם אדבר עמו ארוכות, כדי שיספיק רבי הלל למסור לחפץ חיים את מבוקשי להשפיע עליו בעניין שבת, ובטרם תזוז הרכבת נשוב אל הקרון והחפץ חיים בוודאי ידע איך להשפיע עליו.

הסכים רבי הלל לעשות כחפצי. אולם עד שובנו אל הקרון נוכחנו לראות, כי איחרנו את המועד. החפץ חיים סיים כבר את תפילתו והאיש החולה הקדים אותנו וניגש אל החפץ חיים. לבקש ממנו ברכה...

היטב חרה לנו הדבר, אבל את הנעשה אין להשיב, התחלנו, אפוא לשמוע את הדו שיח שהתקיים בין הגאון והצדיק לבין החולה המבקש את ברכתו. הוא ניגש אל הסבא קדישא באימה ורתת, באמרו: רבי! הנני חולה אנוש זה יותר משנה, הייתי בבתי חולים בוורשה ובוילנא, אין תרופה למכתי; ובשכבי לילה זה בבית החולים בוילנא, באה אלי אמי זקנתי מעולם האמת ואמרה לי: עזוב את הרופאים והרפואות וסע אל החפץ חיים, הוא יעניק לך ברכה ותתרפא!" כשמוע החפץ חיים שמחזיקים אותו לבעל מופת (וכל מקורביו ובאי ביתו ידעו היטב – עד כמה שנא לשמע דבר כזה) קפץ ממקומו וקרא בקול: מי ייתן לך ברכה? ישראל מאיר? (והרי היה זה שמו הפרטי של החפץ חיים) ותועיל לך? חס ושלום! הברכות אינן מסודרות בידי!" וכדרכו בקודש היה חוזר על כל מאמר ומאמר 3 פעמים, והמשיך הלאה לשוחח כאילו אל עצמו: – הנך יודע למי מסורות הברכות? לשבת קודש! וכמו שנאמר בפירוש בפסוק של פרשת "בראשית": "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו"... וכן אנו אומרים בקבלת שבת: "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה", ולמה, איפוא, אתה מבקש ברכה אצל ישראל מאיר?! החפץ חיים המשיך לדבר אל האיש והוסיף: – "אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכת השבת, ותרצה לקבל ברכה מישראל מאיר, ייתן לך גם ישראל מאיר ברכה, אלא מאי? אין אתה רוצה לשמור שבת כראוי ולקבל את הברכה ממקורה, ותאמר בלבבך שדי לך לקבל ברכה רק מישראל מאיר? דבר זה אי אפשר! אין בכוחי לברך בלא ברכת השבת!"... וכדרכו בקודש שוב חזר על כל מאמר ומאמר ג' פעמים, בהדגשה ובהטעמה מיוחדת. כל הקרון שהיה מלא יהודים הקשיב לדבריו באימה וביראה, ויותר מכולם: "האיש החולה, אשר כנראה ידע את האמת המרה, בחינת "לב יודע מרת נפשו". הגאון ר' הלל ואני הבטנו איש בפני אחיו בתימהון ובפליאה גדולה, וחשבנו: איך הגיעו מחשבותינו והרהורי ליבנו אל הסבא קדישא? עד שאנו עומדין בפליאה ובתדהמה, והנה הצדיק הזקן, אחרי דומיה קלה, פותח שוב בדברים אל האיש: – ושמא תאמר, הלא אני שומר את השבת, וראוי לברכה? אבל ראה מה כתוב בשבת: "זכור את יום השבת לקדשו... שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך..." הלא אין דוגמת אזהרה זו בשאר המצוות: לא נאמר "לא תאכל חזיר אתה ובנך ובתך", או לא תלבש שעטנז אתה ובנך ובתך", כי כל אחד אחראי בעד עצמו בלבד, ואילו בשבת האב אחראי גם בעד הבנים הנמצאים ברשותו, ואפילו הם גדולים, ואפילו אם אתה משמר את השבת ובנך... באם בנך נוסע בשבת, ובתך מסרקת את שערה בשבת, אי אפשר לך לקבל ברכה ממקור הברכות, משבת קודש – וגם ברכת ישראל מאיר לא תשיג ולא תועיל לך!" רק יצאו מפיו של הסבא קדישא המילים "אתה ובנך ובתך... אתה משמר את השבת ובנך נוסע בשבת" – ואותה שעה היו נוכחים ברכבת רק שלושה אנשים אשר ידעו אל נכון שאין זה סתם משל ודוגמא, אלא דברים שנתגלו לו ברוח הקודש, והם: רבי הלל, אני ואביו של המחלל שבת... והנה, יהודי חולה זה לא יכול עוד להתאפק וצעק: – רבי, הנני מקבל עלי, שלא תהא כזאת עוד בביתי, כפי שהיה עד כה! אעשה כמיטב יכולתי, אתחנן בפני בני, אתן לו ממיטב כספי ורכושי, רק בתנאי אחד, שלא יחלל יותר את השבת קודש! ואז נענה לו סבא קדישא החפץ חיים והרעיף על היהודי הנרעד והנפעם ברכות נאמנות, והבטיח לו רפואה שלמה במהרה, בזכותה של שבת קודש! והסיפור כולו נסתיים בכי טוב. חזר האיש לעירנו, לאחר מאמץ רב השיג את מבוקשו אצל בנו ונתקיימה ההבטחה שניתנה לחפץ חיים. המכונית הפסיקה לחלל את השבת בנסיעותיה, הנהג הקפיד על כך, לשמחתו של אביו

המשך בעמוד הבא...

שהלך והבריא מחוליו. והייתה למעשה פלא זה עוד תוצאה טובה ומופלאה – כי לא ארך הזמן והנהג שהפסיק להימנות על מחללי השבת בעירנו, פנה עוד פעם לשלטונות הבריטיים בבקשה לקבל רישיון עליה (סרטיפיקט) לארץ ישראל.

ועלתה לו משאת נפשו זו – הוא השיג את הרישיון, זכה לעלות לארץ ישראל ונשאר חי וקיים בתוכה. בזכות שבת קודש.

"מקומך אינו כאן"

הייתה זו שנת בצורת בסוריה. המצב הכלכלי היה בכי רע, ורבים הגיעו לידי חרפת רעב. בצר להם החליט רבה הראשי של חאלב, הלוא היא "ארם צובה", חכם עזרא חמווי לגזור תענית על הציבור, וקרא לכל הקהל להתכנס לתפילה. אנשים רבים הגיעו לבית הכנסת וקראו תהלים בתחינה ובבכי. ראה חכם חמווי ביניהם את אחד מעשירי העיר, ומייד פנה אליו: "מקומך אינו כאן! בשעה קשה זו עליך להיות בבית המסחר שלך ולהרוויח כסף, כך שתוכל להרבות בצדקה לעניים."

הצטער העשיר על כך שהרב מונע ממנו להשתתף בתפילה, וביקש להישאר בכל זאת עם הציבור, אך חכם חמווי התעקש:

"אמשול לך משל. משל למלך שחלה, והרופאים קבעו שעל מנת להתרפא יש לנגן לפניו ניגון המשיב את הלב. האם יבוא שר האוצר, שיש לו ידיעה בניגון, לנגן לפניו, או שיביאו לפניו מנגן מומחה שירפא את המלך בניגוניו היפים? אין ספק שיבחרו במנגן מומחה, ושר האוצר ימשיך לטפל בענייני האוצר והממלכה. אתה שר האוצר שלנו, ועליך לדאוג לפרנסת הקהילה. לעומת זאת, כוחם של העניים היושבים כאן הוא בבכי ובתחנונים. הם יתפללו לפני הבורא, והוא בטובו ייענה לשוועתם דרכך."

■

שביבים / שאול שיף

■ ומשפטים בל ידעום

התיק נעלם ואחרי 23 שנות סחבת משפטית, הנהג זכה לקבל את שכרו, ו-207 שקלים הפכו לפיצוי של 10,000.

כמעט 23 שנים מאז הגיש אייל שלום תביעה לבית הדין האזורי לעבודה בירושלים בשל הלנת שכר בסכום של 207 שקל, הסתיים הטיפול באחד התיקים המביכים של מערכת המשפט.

הרכב הערעורים האזרחיים של בית המשפט המחוזי בירושלים עשה אתמול מאמץ להגיע לפשרה בין שלום לבין הנהלת בתי המשפט, לאחר ששלום הגיש תביעת נזיקין נגד הנהלת בתי המשפט על הנזק שנגרם לו כתוצאה מההמתנה ארוכת השנים לפסק הדין של בית הדין האזורי לעבודה בירושלים שבושש להגיע. שופטי המחוזי הציעו להעלות את סכום הפיצוי, שפסק לפני כחצי שנה בית משפט השלום בבירה, בתביעת הפיצויים שהגיש שלום ואולי יותר מכל, מבחינתו של שלום, הציעו למחוק את קביעת בית משפט השלום, שלפיה לא עשה שלום די במהלך השנים כדי לקבל את פסק הדין שכל כך חיכה לו.

תחילתו של הסיפור ב-1987. שלום, אז בן 23, עבד כנהג בחברת השכרת רכב בירושלים, שהתפרקה מאז. לאחר שמעסיקתו לא שילמה לו לטענתו שכר של 71 יום, בסך 207 שקל, הגיש תביעה לבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, בתוספת דרישה לקבל פיצויי הלנה.

התביעה הובאה בפני השופטת לשעבר אלישבע ברק, אשתו של נשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרון ברק, שמונתה באותה תקופה כרשמת בית הדין לעבודה בירושלים. על גורלו של התיק, ואם ניתן בו פסק דין או לא, היו הצדדים חלוקים. בינואר 1994 פנה שלום לנשיא בית הדין הארצי לעבודה דאז, השופט מנחם גולדברג, והתלונן על כך שטרם ניתן פסק דין בתיק. הפנייה לא הניבה תוצאות ובמאי 2005 פנה שלום לנציבת תלונות הציבור על שופטים דאז, השופטת בדימוס טובה שטרסברג כהן, שלאחר בירור שערכה התברר כי תיק התביעה בבית הדין לעבודה לא נמצא.

שנתיים אחר כך הגיש שלום תביעת נזיקין נגד הנהלת בתי המשפט לבית משפט השלום בבירה. בתביעה, שאותה הגיש באמצעות עו"ד עמוס גבעון, ביקש 100 אלף שקלים, מתוכם 50 אלף כפיצויים. שופט השלום הירושלמי מוריס בן עטר שאליו התגלגלה תביעתו של שלום ניסה לשחזר, ללא הצלחה מלאה, את המהלכים בתיק.

בפסק דין שנתן קבע בן עטר כי לא ניתן לקבוע אם ניתן בתביעה

פסק דין, או אם הגיע הדיון לשלב שבו אמור היה להינתן פסק דין.

יחד עם זאת, בן עטר ביקר את שלום, על שלא עשה די כדי לקבל את פסק הדין ולא התרשם מפניותיו לנשיא בית הדין הארצי לעבודה ולנציבת התלונות על שופטים. בן עטר גם לא התרשם מכך ששלום פנה למזכירות בית הדין וסבר כי שלום היה צריך להגיש פנייה ישירה לשופטת ברק, וקבע שבשל כך יש לו אשם תורם וניכה מחצית מהסכום שפסק. בן עטר שלח את שלום אחרי שנים של המתנה עם 104 שקל, בתוספת ריבית והצמדה משנת 1987, כלומר 5,000 שקל עבור עוגמת נפש והוצאות משפט. שלום, שלא היה מרוצה מפסק הדין, הגיש ערעור לבית המשפט המחוזי.

שלושת שופטי בית המשפט המחוזי בירושלים יצחק ענבר, יוסף שפירא ונאוה בן אור, נראו נבוכים. לא בכל יום מגיע אליהם תיק שמבקר את התנהלות המערכת שהם חלק ממנה.

השופט ענבר התלבט בקול רם: "יש ציפייה שבעל דין שלא קיבל פסק דין תקופה ארוכה יעשה משהו", אמר, "שיפנה לבית המשפט, זאת התנהגות סבירה... התנהגות אחרת היא לא סבירה".

עו"ד גבעון, שמייצג את שלום, אמר כי הוא מחתים את הלקוחות שלו שמבקשים להתלונן על שופטים, שהם מודעים לכך שהדבר בניגוד להמלצה שלו כעורך דינם. "כי אני לא יודע איך השופט יגיב על תלונה שמוגשת נגדו", אמר.

ענבר הציע לבטל את קביעותיו של שופט השלום בן עטר, שלפיהן שלום פעל בחוסר תום לב וכי פעולותיו לקבלת פסק דין בבית הדין לעבודה לקו באשם תורם. סכום הפיצוי גדל על פי ההצעה לעשרת אלפים שקל, בתוספת שכר העבודה שאותו תבע שלום ב-1987 וכן הוצאות ושכר טרחת עורך דין. שלום הסכים, הנהלת בתי המשפט נתנה אישור עקרוני ותודיע בקרוב באופן פורמאלי על החלטתה הסופית. אתמול נשמע שלום ספק מיואש ספק משועשע. "23 שנים רדפתי אחרי 207 שקל, עכשיו זה נגמר. אני מתנחם בזה שלא ביקרו אותי על זה שלא עשיתי מספיק כדי לקבל פסק דין. מה אדם צריך עוד לעשות? להגיע לשופט הביתה? להתחנן לפסק דין? גם התביעה הזאת יכולה היתה להיגמר אחרי יום, אבל משכו אותה שלוש שנים בערעור. משהו לא מתפקד כאן במדינה".

אלישבע ברק בתגובה: "אני לא זוכרת את פרטי המקרה".

[פורסם ב-10.3.10]

וביום השביעי תשבת

יהודי המחלל שבת נחשב כמומר לכל התורה כולה, וההתייחסות אליו חמורה הרבה יותר מאשר אל יהודי שאוכל חזיר. מדוע? מסביר ה"תפוחי חיים" [הרב אלתר חיים פנט]: גוי אינו חייב לאכול 'דבר אחר'. אם ירצה - יאכל, ואם לאו - לא יאכל. אולם בנוגע לשמירת שבת, לא ניתן לגוי 'חופש פעולה' המאפשר לו לשמור שבת אם רצונו בכך ולחלל אותה אם אינו רוצה זאת, אלא - גוי ששבת חייב מיתה, ומחובתו אפוא, לחלל את השבת! נמצא, שיהודי שאוכל 'דבר אחר' - אינו מגדיר עצמו כגוי, שכן גוי אינו חייב לאכול זאת, אך, לעמת זאת, אם היהודי חילל ח"ו את השבת - הוא כגוי, שכן, זהו דבר שגוי חייב לעשותו! השבת משמשת לאות בין הקב"ה ובין עם ישראל לעולם, ועל האות הזה, לקשר הקיים ביניהם - יש לשמור בכל מחיר! משל למה הדבר דומה? בזמן הצאר הרוסי גויסו חיילים רבים לקרב, מבלי להתחשב כלל במצבו המשפחתי של כל חייל, כשאף אישה אינה מקבלת משכורת בשל היות בעלה בצבא. כך נותרו נשים רבות מסכנות, ללא משען ומשענה, נאבקות בשארית כוחותיהן על הבאת מעט אוכל לפי הטף. אישה אחת, שנותרה לבדה, חיפשה כיצד תוכל להתפרנס. בלית ברירה נטלה את שעון האורלוגין העתיק שהיה בביתה, ומכרה אותו. בתמורה שקיבלה הצליחה לקנות אוכל שיספיק לה למשך החודשים הקרובים. כשתם הכסף, הלכה האישה ומכרה חפץ נוסף שהיה בבית, וממנו הצליחה להתקיים במשך חודש נוסף, לאחר מכן המשיכה למכור עוד ועוד חפצים, עד שלאט לאט התרוקן הבית כולו. רק בדבר אחד לא הייתה האישה מסוגלת לגעת: בטבעת הנישואין שלה... "כל התקווה שלי", הסבירה, "היא שבשל אותה טבעת נישואין בעלי יחזור, ואיך אוכל למכור אותה?"... במהלך השנים ירדנו והידרדרנו - מסיים ה"פתחי חיים" - 'מכרנו' עבור פרנסתנו את שעות התורה שעלינו ללמוד, והמשכנו 'למכור' גם את התפילות שלנו, אולם ב'טבעת הנישואין', באות השבת שקיים לעולם בין עם ישראל ובין הקב"ה, לעולם לא.

כי עזה כמוות אהבה

אשתקד התקיימה התכנסות של ארגון 'דרשו' באוקספורד, אנגליה. במסגרת ימי הועידה גם התקיים סיום הש"ס, בהשתתפות נציגות מיהדות אירופה. במהלך האירוע נאם פה מפיק מרגליות, הגאון רבי יוסף וינברג שליט"א - רב דק"ק תפארת ישראל גולדרס גרין. **וכה היו דבריו:**

את מה שאספר לכם עכשיו שמעתי מידידי, בעל המעשה בעצמו. מדובר באברך ירושלמי, תלמיד חכם מופלג. יש לו שתים-עשרה ילדים בלי עין הרע, וכולם "פצצות". כולם? אחד מהם התחיל בשלב מסוים להחליק. איך תיאר זאת אביו באוזניי: ככל שגדלו השערות קטָנה הכיפה, וככל שקטנה הכיפה גדלו השערות. בקיצור, ההורים עברו ממנו 'שבעה מדורי גיהנום'. ביום בהיר הודיע להם שהוא עוזב את הבית. לאן? "מה זה משנה. אני כבר מעל 18". הוא נעלם, וככל שניסו ההורים לאתר את מקום המצאו לא הצליחו. המשטרה לא הסכימה לסייע כי פיקוח-נפש רוחני הוא לא בקטגוריה של פיקוח נפש פיזי. אבל האבא לא נח ולא שקט, עד שאיזה פוליטיקאי, חילוני דווקא, הצליח לארגן לו איכון סלולארי שגילה בדיוק היכן הוא שוהה, במקום כלשהו בצפון תל-אביב. באותו יום ארז האברך הירושלמי בשקית, טלית-ותפילין, "א נעגל-ואסער שיסל און טעפל" [קערת נטילת ידיים ונטלה], שני סנדוויצ'ים ובקבוק מים. הוא נסע לתל-אביב והתמקם בגינה סמוכה לבית בו נמצא הבן-יקיר בהתאם לאיכון-הסלולרי. התקשר לבן ושאל: "אתה רואה אותי?" - "מה? איפה?! התריס פה סגור בכלל"- "אז תפתח את התריס!" האם התכוון לתריס החלון, או לתריס הלב?... כך או כך, בתוך כמה שניות נשמע קול תריס נפתח, ועיניהם נפגשו. הבן התחנן: "אבא, תיסע הביתה! חבל על המאמץ! אני לא עוזב כאן, וכל מה שתנסה לשווא. לא חבל?" אבל אבא הסביר באופן הכי פשוט: "בלעדיך אין לי מה לעשות בבית, ממילא פשוט אין לי סיבה לחזור לשם. הבן הבין שאביו יישבר מהר, כמה זמן הוא כבר יוכל להתמיד בהפצרותיו? בזה מבחינתו הסתיים העניין.

החושך ירד, השעה התאחרה. קיפל האבא משהו מתחת לראשו, ונרדם ככה בגינה. ולמחרת שוב שיחות הטלפון חסרות התכלית.

"אבא לך הביתה - חבל על הזמן!" היה קשה לו לראות את אביו מתייסר בגללו תחת כיפת השמים. הסיפור הזה התחיל ביום שני, יום אחר יום, לילה אחר לילה, המשיך האבא לשהות במקום, ועיני הבן כלות לראות את האבא המסור מתעקש להישאר במקום לסבול...

בליל שישי, בשעה 2:30 מישהו העיר אותו, שם על הספסל. הוא תיאר לעצמו שמדובר או במשטרה, או בטיפוס שהמשטרה מחפשת אחריו... אבל לא! זה היה הבן שלו, הבן שהודיע: "אבא, אני חוזר - רק כי אתה ישנת עבורי שבוע ברחוב!!!" וכשחזר, חזר לגמרי, עם כל הלב והנשמה היהודית... סיים הרב וינברג: "רבותי! זה הפשט "כי עזה כמוות אהבה" - - - צמרמורת אוחזת בנוכחים.

צריך כוחות להתנהג כמו אותו אבא. הרבה כוחות. המון כוחות. אין-סוף כוחות. אך ישנם מצבים בהם אין דרך קלה יותר. אין לנו קצה של מושג עד כמה גדולה כוחה של אהבת-אב, או אהבת-אם, ועד כמה היא משפיעה על ילדנו. האם לא נשתמש בכלי העוצמתי הלזה שהקב"ה מסר לידנו?

(גיליון איש לרעהו בא תש"פ)

סדר דרך הלימוד עפ"י שולחן ערוך הרב

בשו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה פ"ב ס"ג) האריך בחובת החזרה שיזהר מאוד לחזור על הראשונות תמיד לפרקים קרובים בענין שתהיינה כל ההלכות שלמד עד עתה חקוקות היטב בזיכרונו כל הימים וברורות לו בלי גמגום כבשעת לימודו ממש. וכתב (ס"ח - ט) שמי שהוא שכחן גדול ואם יהיה שונה הלכות רק פרק אחד ביום ויחזור עליו מאה פעמים ויותר ואפילו כל היום כולו, לא יוכל לזכרו היטב כי אם [רק] חודש אחד על דרך משל, ואח"כ אם לא יחזור עליו יתחיל לשכוח מעט מעט, הרי זה חייב ללמוד בכל יום רק פרק אחד ולחזור עליו כל היום כולו, וכן יעשה שלשים יום, ואח"כ בסוף החודש יחזור על השלושים פרקים אלו כמה פעמים עד שיוכל לזכרם היטב עוד ג' או ד' שבועות על דרך משל, ואח"כ ילמד בתוך כך עוד פרק אחד בכל יום ויחזור עליו כל היום כולו ויעשה כן עד כלות הג' או ד' שבועות אלו, ואזי יחזור עוד פעם או שתים על שלושים פרקים הראשונים וגם על פרקים האחרונים שלמד בג' או ד' שבועות אלו, עד שיוכל לזכור הכול עוד כמה שבועות.

ובתוך כך ילמד עוד פרק אחד בכל יום. וכן יעשה להיות מוסיף והולך פרק אחד בכל יום בכל ימים שבינתיים בין חזרה לחזרה, עד שילמד כל כך הרבה משנה ותלמוד בעניין כשיצטרך לחזור על הראשונות בסוף כל חודש כפי טבעו שאינו יכול לזכור היטב יותר מחודש אחד על דרך משל, ישהה בחזרה זו כל החודש כולו עד שיחזור על כל לימוד שלמד עד עתה. וכן יעשה לעולם מידי חודש בחודשו לחזור תמיד על הראשונות. ואף שנמצא שלא יוכל ללמוד ולידע כל ימיו רק כדי מה שיוכל לחזור בחודש אחד, לא יחוש, כי לא עליך המלאכה לגמור, וכך היו מצויים בימיהם תלמידים שלא היו בקיאים ויודעים בעל פה רק מסכת אחת ויש מהם שתי מסכתות.

זורע צדקות

"מילדותי אני נוטל כסף כדי להחיות יהודים", התבטא הרה"ק רבי אלימלך מנחם מנדל לנדא זי"ע, הרי הוא האדמו"ר הזקן מסטריקוב (הסתלק יט שבט תרצ"ו). ואכן, מיוחד היה במידת החסד שנתבלט בה במשך כל ימי חייו. משהגיע אליו מעשה צדקה או חסד, היה עוסק בו במסירות מופלאה עד שנמצא מזור ומרפא למצוקת הנצרכים .

משעלה על כס ההנהגה המשיך ביתר עוז לתבוע ממעריציו להרים תרומתם בעין יפה, עבור העניים הדחוקים. ומסופר על אחד מחסידיו שתינה לפניו צרתו, שבעה"ב פטרו מעבודתו, ובביתו אין בידו לפורטה לכלכלת ילדיו הקטנים הסובלים עד כדי חרפת רעב, הוא לא השתהה, קם ויצא בחשכת ליל עם משמשו כשהוא מועיד פעמיו למעונו של אחד מאנ"ש שהיה ברשותו מפעל גדול. האדמו"ר הקיש על דלתו וציווה על חסידו המופתע לשבץ את אותו יהודי בין עובדי המפעל. כאשר שב למעונו, עדיין המתינו לו קהל גדול כשהוא ממשיך בעבודת הקודש וש ושמח על החסד הגדול שנפל בחלקו להושיע יהודי ממצוקתו.

מנהג התקין בקרב חסידיו בימי השובבי"ם, לפדות את תעניתם בצדקה עבור הכנסת כלה. בכל עיר ועיר ברחבי פולין בהם התגוררו חסידיו היה ממונה גבאי שהיה מכתת רגליו אל בתי החסידים ומקבץ מיד על יד דמי הצדקה עבור הכנסת כלה.

מסכת בפני עצמה היא פעליו הרבים לטובת עניי ארה"ק ועניי ירושלים בפרט. הוא היה שולח דרך קבע סכומים עצומים מדי חודש בחודשו להחזיקם ולהחיותם על אדמת ארה"ק. מסופר שבעת ביקורו בירושלים בא אחד ממעריציו והפציר בו שיבוא להשתתף בשמחת בר המצוה של בנו, אך התנה עמו שייתן לו סכום גדול לצדקה. הלה ניסה להצטדק שהוא סכום גדול מדי, אך הרבי נענה אם חפץ אתה שאבוא אל תפחית מסכום זה, והניח לפניו הלה את כל הסכום. אז קרא לאחד מבני הבית ופקד עליו ללכת עם כל המעות למשפחה ברחוב מלאכי ולמסור להם סכום זה. כשדפק השליח בדלת עמד בעה"ב נפעם כי באותה שעה עמד לשדך את בתו אלא שלא היה בידו כל הסכום הדרוש. בעודו משתאה מאין יבא עזרו, דופק השליח בדלת. כולו נרגש נענה: איך ידע הרבי, הרי זהו הסכום המדוייק שהייתי זקוק לו כעת... ויהי לפלא.

(מתוך מאמר של הרב חיים צבי שיינבך שליט"א)

בלי הוראות לקולא

ראש ישיבת מיר, הגאון הגדול רבי בנימין ביינוש פינקל, עלה בשנת תש"א לארץ הקודש עם קבוצת תלמידים בראשות אביו, והוא התיישב בירושלים. הוא סייע לאביו בהקמת הישיבה בירושלים, ולאחר מכן סייע לו במשך עשרות שנים באחזקתה. בשנת תש"ב נישא לבתו של הג"ר שמואל גריינימן. במשך תקופה התגורר בבני ברק והתפלל בבית הכנסת של החזון איש, שחיבבוהו מאוד וקרבו ביותר. לאחר פטירת אביו הגרא"י פינקל, בי"ט בתמוז תשכ"ה, התמנה תחתיו כראש הישיבה ומנהלה. לצדו עמד גיסו, הגאון הג' רבי חיים שמואלביץ. נודע בענוותנותו ובצניעותו הרבה. רבי ביינוש הנהיג את הישיבה, תוך זהירות יתירה שכל עניני הישיבה יתנהלו על טהרת הקודש על פי ההלכה בלי הוראות היתר, גם בדברים שכולם

נהגו בהם לקולא, נזהר בזהירות מופלגת לנהוג לכתחילה שכן רק כך תהיה סייעתא דשמיא להצלחת הישיבה. במלחמת ששת הימים ספגה הישיבה פגיעה ישירה מנשק הארטילריה של הצבא הירדני שפגע שלוש פעמים בבניין. שכן, הישיבה שכנה עשרות מטרים בודדים מחזית הגבול עם האויב, לכן טבעי היה שהיא תספוג פגיעה, אם כי הנזקים היו קלים. אנשים מביני דבר יעצו לר' ביינוש שישתמש במאורע זה כדי להשיג כספים מנדיבי עם. שאם יבוא אליהם ויאמר שהישיבה נפגעה במלחמה, יכמרו רחמיהם ויתרמו סכומים גדולים יותר. אולם רבי ביינוש טען שזה שקר, שכן הנזקים היו קלים יחסית ולא ראוי להשתמש בשקר, גם לא לצורך הגדלת התרומות. באומרו: "לא כך בונים תורה".

הוא נשמר מכל משמר שלא להיכנס לשום עסק שהיה בו אפילו ריח של ריבית. כשקרוב משפחה הפציר בו שיתן לו היתר עיסקא, הוא העיר: "חוץ מהאיסור שבדבר, ישנה גמרא שאומרת שכל מי שלוקח ריבית כאילו אומר שמשה רבינו היה שוטה ח"ו, כי אם משה היה יודע עד כמה זה רווחי הוא היה מתיר זאת. מוסיפה הגמרא, שהעסקים הכלכליים קורסים כתוצאה מריבית, וזה גם מדאיג אותי!"

כשנוצר צורך דחוף לקומה נוספת בבניין הישיבה. סידר לו אחד מידידיו הלוואה שלא תהיה תלויה במדד המחירים לצרכן. פירושו, לקבל מתנה בחינם. ר' ביינוש קיבל את תנאי התשלום בהיסוס רב, ובמשך כמה ימים חשב באלו מילים להשתמש בתוך היתר העיסקא.

סוף סוף היום הגדול הגיע, והוא נסע לתל אביב עם בתו כדי לקבל את ההלוואה. לפתע אמר: "אני לא יכול לעשות את זה, זה כמו לשחק באש". ועל אתר הסתובב וחזר הביתה. כאשר הוא נאלץ להתמודד עם מציאת מקורות אחרים למימון הבניין, והכל כדי להימנע מהתעסקות באבק ריבית. לאחד הספקים של הישיבה נגנב פעם כל כספו. ונשאר ללא פרוטה בכיסו לקנות מלאי סחורה חדש. מקור פרנסתו היה בסכנה. ר' ביינוש הרגיש שהישיבה חבה לו הכרת טובה על השנים בהן שירת את הישיבה בנאמנות. הוא הלווה לו סכום נכבד שבו יוכל להתחיל מחדש את עסקיו, ואט אט הוא פרע את חובו.

תקופת מה לאחר מכן, ביקש רבי ביינוש לקנות ממנו סחורה לישיבה. הלה הציע מחיר מיוחד. ר' ביינוש הלבין והתנצל באומרו שנראה לו שאיננו צריך שום דבר. עבורו לא יעלה על הדעת לקבל מחיר מוזל כתגמול עבור הלוואה! הזהירות שלו מריבית, הייתה גם הסיבה למנהגו, ללכת יום יום לבנק. הייתה לו דילמה תמידית, הספקים לא היו פודים את הצ'קים מיד. החזקת שקלים בבנק ליותר מכמה ימים משמעותה הפסד בעקבות ההפרש בשער החליפין, שהשתנה אז במהירות מסחררת. מצד שני, לאפשר מינוס בבנק פירושו תשלום ריבית - אופציה גרועה בהרבה. הפתרון? לעלות לבנק, יום יום, כדי להפקיד את הסכום המדויק הנדרש!

(גליון ביהמ"ד)

תכלית ביאת האדם לעולם הזה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ידוע שהתורה נחלקת לארבעה חלקים פשט רמז דרש וסוד, וכאן בתחילת הפרשה מאריך רבינו האוה"ח הקדוש לפרש את המקרא על דרך הרמז, ללמד את האדם מוסר השכל על תכלית ביאתו לעולם הזה. ואלו הדברים אשר צריך האדם לשים לפניו תמיד בכל עת ובכל שעה, "כי תקנה עבד עברי". שהרי האדם נחלק לשני חלקים, חלק הראשון הוא הרוחני והוא העיקרי, והחלק השני הוא החלק הגשמי. שה' ברא את החלק הגשמי בכדי לשמש את הנשמה, אשר על ידו מקיים כמה מצוות שציוה ה'. ולכן החלק הגשמי נקרא בשם עבד, כי אינו בא אלא לשמש לנפש האלקית. ולזה אמרה התורה "כי תקנה עבד עברי" כלומר, עבד עובר כי אין גוף האדם קיים לעד. "אם בגפו יבוא בגפו יצא"- אם האדם ניצל את שנות חייו בעולם הזה, ולמד את התורה וקיים את מצוותיה ועשה מעשים טובים וישרים. קנה כח לעצמו, לזכות ולקום בתחיית המתים. אבל אם לא עסק בתורה ולא עשה מצוות ומעשים טובים, לא יזכה לקום בתחיית המתים. וכמאמר חכמינו ז"ל, שגופות עמי הארצות לא יקומו בתחיית המתים, אלא א"כ מחזיקים בידי העוסקים בה, וכמ"ש "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר". וכן הנשים יזכו לתחיית המתים בזכות שהיו שותפות לתלמוד תורה של בעליהם ובניהם, וכמאמרם בגמרא (ברכות יז.) נשים במאי זכיין, עיין שם.

"אם בעל אישה הוא ויצאה אשתו עמו" ידועים דברי הזוהר הקדוש (ח"ג צא:) שהבהמה משעת לידתה יש לה שכל כמו בהמה זקינה, אבל האדם עולה ומתעלה מיום אל יום על ידי מעשיו הטובים, זכה נותנים לו נפש, זכה עוד יותר נותנים לו רוח, זכה עוד יותר נותנים לו נשמה, וכן על זה הדרך. נמצא שעל ידי מעשיו של האדם קונה את הנשמה הנקראת אישה. ולזה אמר הכתוב "אם בעל אשה הוא" שקנה את נשמתו "ויצאה אשתו עמו" גם לאחר מותו עת יציאת נשמתו מן העולם הזה, עדיין נשמתו עמו, וכמו שאמרו חכמינו (בכרות יח:) צדיקים אפילו לאחר מיתתן קרויים חיים.

עוד יש לבאר "אם בעל אשה הוא" כדוגמת בעל נאמן לאשתו, שטורח עבורה לזון ולפרנס אותה, ולעשות את כל רצונה בלב שלם. כן האיש הזה, כל טרחו בעולם הזה אינו אלא בשביל הנשמה. וכן אכילתו ושינתו וכל הענינים הגשמיים, אינם אלא בכדי להתקיים ולעשות רצון השי"ת. הוא האיש שראויה נשמתו להתקשר בנפשו, גם לאחר פרידתה מן הגוף. "אם אדוניו יתן לו אשה" כלומר, שלא יתאמץ לקנות את נשמתו להיות כרוכה עמו לעד, אלא אשה הקנו לו מן השמים. כי ישנם אנשים שזוכים לנשמה טהורה בזכות אביהם הצדיק, שהיתה להם כוונה טהורה בשעת יצירת הולד. "האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו", כלומר, שלאחר יציאתו מן העולם הזה, לא תהיה נפשו קשורה לנשמתו קנין גמור, אלא תיפרד ממנו. מכל מקום "והוא יצא בגפו" יזכה לקום בתחיית המתים בשביל זכויותיו.

"ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא

חפשי" בא הפסוק להודיע, שאם האדם נמשך אחר עשיית המצוות ועבודת השי"ת בתשוקה גדולה ועצומה, עד שאינו חפץ לעזוב אותם הגם שהזקין ואפסו כוחותיו, ובזה הוא מגלה את דביקותו בה', הוא הנקרא עבד ה'. כדוגמת משה רבינו ע"ה שה' קרא אותו עבד ה', כיון שחמד ליכנס לארץ ישראל בכדי לזכות לקיים מצוות התלויות בארץ. אך אין מקומו בעולם הזה, אלא בעולם הבא שהוא עולם הנצח, בו יבחר ה' להיותו מן המלאכים המשרתים לפניו.

וענין רציעת האוזן, יש לבאר שהוא לאות ולסימן קבוע בגופו שהוא עבד ה' ולא לזולתו. וציוה ה' לעשות את הרציעה דוקא באוזנו ולא באבר אחר, להורות לכל את סיבת מעלתו להיות נקרא עבד ה', כיון שהאוזן שמעה במעמד הר סיני "כי לי בני ישראל עבדים", וקיים את רצון ה' להיות לו לעבד ולא לזולתו. זאת ועוד, שהרציעה באוזנו תזכיר לו את מעמדו שהוא עבד ה' לעולם, כדוגמת אות ברית קודש החתומה בבשרנו, לאות ולסימן שאנחנו עבדי ה' לשמור ולקיים את כל מצוותיו ברצון ובלב שלם.

ולאחר הודיע ה' אותנו את כל זאת, יש לכל אחד להתבונן לפי מקומו הרוחני היכן הוא עומד, ובמה הוא יוכל לעשות נחת רוח לבורא, על מנת שנזכה למותג עבד ה'. שהרי המותג הזה לא מקבל כל אחד ששומר תורה ומצוות, אלא מי שכל שאיפותיו לעבוד את ה', ולא נוטל מן העולם הזה אלא את הנדרש לו לקיים את המצוות מתוך ישוב הדעת. וכמו שכתוב "בכל דרכך דעהו", ונפסק בהלכה "שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים... כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו... מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד, ע"כ.

ובספר מסילת ישרים הידוע כספר מוסרי גדול המדריך את האדם להיות עבד ה', פתח את ספרו בפרק הראשון בביאור כלל חובת האדם בעולמו. להורות לנו שזה הדבר הראשון וההתבוננות הראשונה הראויה לעבד ה', להתבונן מה תכלית ביאתו לעולם הזה. וזאת בכדי שלא יעברו כל ימיו בעולם הזה, ולא ישיג את התכלית הרצויה. אך הבעיה היא שיצר הרע מטשטש את עיני האדם, ומשקיע את לבו בעניני העולם הזה, בכדי שישכח את תכלית ביאתו לעולם הזה. ועבודת האדם היא לחדש בכל עת ובכל שעה את עיקר סיבת ביאתו לעולם הזה, להתחזק בעסק התורה, לקבוע עיתים לתורה, לשמור את מצוות התורה, ולעשות מעשים טובים. ואלו הדברים הם כחמצן לנשמה וצריכים להיות הם עיקר לאדם, ועניני העולם הזה אינם אלא כטפל לתורה ולמצוות, ודרוש לעשותם אך ורק כדי להתקיים בבריאות ולעבוד את השי"ת.

יה"ר שנזכה לשמור התורה ומצוותיה כראוי לעבדי ה', החפצים לעשות רצון האדון, כמו עבד העושה את רצון אדונו מתוך אהבה ושמחה, וע"י זה נזכה בקרוב לגאולה שלימה בב"א.

הלב הדגיש למצוקות הנוער

סיפורי מופת על אחד ממנהיגי יהדות ספרד, יליד ירושלים, חכם יהודה צדקה זצ"ל, שעמד בראש ישיבת פורת יוסף, שהצמיחה גדולי תורה. האיר ושינה את פני יהדות ספרד בדור האחרון.

בימי בחרותו, נתקף רבינו פתאום באישון לילה במחלה קשה, שהרעילה את דמו, וכתוצאה מכך התנפחה אחת מידיו בצורה מדאיגה. רבינו התייסר במכאובים נוראים עד שהכחילו פניו מעוצמת הסבל. הוא נזקק לטיפול רפואי באחד מבתי החולים שבעיר, וחוליו נמשך זמן ניכר. בלילה הראשון כשפרצה מחלתו, נגלה ה"בן איש חי" בחזיון הלילה, לתלמידו, החכם המקובל רבי יהושע שהרבני זצ"ל, ויקרא אליו: "קום וחוש מהר אל בית האלוקים, פתח את ההיכל, ושא תפילה ותחינה בעד הבחור יהודה צדקה, שירפאהו הקב"ה, כי חולה הוא". וייקץ ויתעורר רבי יהושע, ויקום מהרה מעל משכבו, וילך בפסיעות מזורזות אל בית הכנסת "שושנים לדוד". שם פתח את ארון הקודש, וישפוך צקון-לחשו בבכייה רבה לרפואת רבינו. ויהי בבוקר, אחרי שהתפלל שחרית בבית הכנסת ועמד לשוב אל ביתו, סר רבי יהושע אל בית אימו של רבינו, וידרוש בשלום בנה. "איך הוא מרגיש?" התעניין. השתוממה אימו ותשאלהו בהתפעלות: "מהיכן כבודו יודע שרבי יהודה חולה, הרי רק באמצע הלילה הזה תקפו החולי, וקודם לכן התהלך בריא אולם כאחד האדם, והדבר עדיין לא נודע בין הבריות?!". רבי יהושע לא השיב לשאלתה, ואת דבר החלום לא גילה לאיש, זולת לאחד מבניו, אך הזהירו שלא ירהיב לספר על כך, כל עוד הוא בחיים. אחרי הסתלקותו, הגיעו הדברים מפי הבן לאוזני רבינו...

***

מישיבת "אהל משה", בני ברק, פנו אליו פעם בבקשה לנאום בכנס מיוחד שנערך למענה. הוא הסכים ונענה בחיוב לבקשה זו. מנהלי הישיבה הבינו, שמחובתם לשלוח עבורו מונית אשר תביאהו מירושלים אל הכנס. אולם, כשבא הנהג לקרוא לו, נזדעק והתרעם: "למה עשו ככה? איזה בזבוז? וכי לא יכולתי לנסוע באוטובוס ציבורי?". הסבירו לו האנשים, שכעת עומדים לאחר מעשה, שהמונית כבר נשכרה למענו. רבינו לא היה מוכן לעלות על הרכב, עד שהובטח לו, כי בשובו מן הכנס לא יעכבהו איש מלנסוע הביתה בכל דרך שיחפוץ... ולא באותו מקרה בלבד. רבינו התנגד באופן עקרוני לכך שיעמידו רכב לרשותו. היה מזכיר בבת צחוק, כי מלך המשיח עתיד לבוא על חמור. "וכי אנחנו זקוקים ליותר ממנו?!", אמר.

***

פעם בחורף, כשהתפלל בכותל המערבי, כאשר הגיעו לברכת כהנים, התברר, שאין במקום מרבד כלשהו לפרוש מתחת לרגלי הכוהנים, כך שיצטרכו לעמוד בצינה על האבנים הקרות. בקרב המתפללים נשמעו קולות טרוניה, כלפי האנשים הממונים על סדרי המקום, שלא דאגו לכך. כהרף עין פשט רבינו מעל צווארו את הציעיף החורפי שלו, רכן מלוא קומתו אל הריצפה, ופרשו בשמחה על האבנים מתחת לרגלי הכוהנים.

***

לבו היה רגיש מאד למצוקתו הרוחנית של הנוער היהודי בארץ. כל שנות חייו הארוכים היוו שאגה קורעת-לב מתמשכת: "אל תחטאו בילדי!". "לא היה כדבר הזה בכל הדורות, שהורים יכחידו מבניהם את תורת ישראל", כתב בספרו בלב שותת דם. "תמיד היו רשעים שחטאו, מפני שלא יכלו להתגבר על תאוותיהם, אבל לא הכחידו את תורת ישראל מבניהם, והיו רוצים מאד שבניהם יהיו תלמידי חכמים ושומרי מצוות. רק בדור הזה רואים את הדבר המוזר הזה - הדור גדל ללא תורה ומוסר... ולא מניחים לאנשים דתיים להיכנס בבי"ס יהודי להרצות על נושאי יהדות... אחר כך יבואו ההורים וינשכו את בשרם, כי ירגישו שהם עצמם אחראים לכל המצב, כי לא שלחו את בניהם לבי"ס יהודי אמיתי... ובינתיים הדור גדל, ללא תורה ואמונה, ללא דרך ארץ...".

***

מעשה, שהלך לקבל פני שבת מלכתא בכותל המערבי. בדרכו, כשחלף ברחוב ממילא, הבחין בילדים עם כיפות לראשם ששיחקו בכדורגל. מישהו אחר במקומו בוודאי לא היה שם לב. אבל הוא... לבו נתמלא צער וכאב, בראותו ילדי ישראל מתרוצצים הפקר בחוץ בזמן התפילה, ללא שום השגחה. עצר מהילוכו ושאל את הילדים: "איפה אבא שלכם?". יחד ענו כולם ואמרו: "אבא נמצא עכשיו בבית כנסת פלוני, הוא מתפלל...". מיד נפנה לשם ואמר לגבאי ביהכ"נ שיפרסם בקהל, כי הוא יבוא אליהם במוצאי שבת, וינאם בפני המתפללים על נושא חשוב. ויהי בבואו במוצאי שבת, היה ביהכ"נ כמעט ריק מאדם. המתפללים, שהתגוררו בסביבה הקרובה, פשוט לא הגיעו. אולם רבינו זצ"ל לא ויתר. ביחד עם הגבאי פנה לחזר על פתחי הבתים ולאסוף את הקהל לדרשתו. הוא דיבר בהתרגשות רבה, הייתכן להזניח כך את הילדים, שהם האוצר היקר ביותר שהפקידו משמיים בידינו?! והיה הולך ומזעזע את השומעים בתוכחתו הנוקבת, אשר הלמה כפטיש על ראשם, עד שנתמלאו רגשי אשם וחרטה, וקיבלו על עצמם מכאן ואילך להיטיב דרכיהם. את תוצאות ההשפעה של דרשתו זו, אפשר היה לראות אחרי שחלפו שנות דור, כשאותם ילדים מוזנחים מרח' ממילא ישבו ב"כוללים" ועסקו בתורה לשמה.

***

מסכת בפני עצמה היא עשייתו להצלת הדור הצעיר מבני העולים. באותם שנים, התמסר רבינו זצ"ל להעמיד את אחינו בית ישראל מגלות בבל, מצרים ותימן, ושאר ארצות, על חובתם לחנך ילדיהם לתורה ויראת שמיים. אף הוא אירגן אז משלחת, שהורכבה מזקני הרבנים והמקובלים, שיצאו בעקבותיו אל מחנות הקליטה של העולים, ועשו עליהם רושם אדיר בהופעתם האישית. החכמים האלה פנו אל העולים החדשים בדרישה תקיפה, שיהיו מוכנים אפילו למסור את הנפש, כדי להמשיך גם פה בארצנו הקדושה בשמירת התורה והמצוות, כפי שקיבלו מאבותיהם מדור לדור, ולא יתפתו חלילה למשאות-שווא ומדוחים של החופשים. עד כמה החשיב פעילות זו, ניתן ללמוד מהוראתו המפורשת לתלמידיו המובהקים, הלכה למעשה, שההולכים לעסוק ברישום ילדי ישראל לתלמודי תורה - פטורים באותו זמן מתלמוד תורה ומן התפילה. הוא היה אולי ראש-ישיבה יחיד בכל הארץ שהלך בעצמו, ולקח עמו גם את תלמידיו, לשדל הורים שלא הכיר אותם מימיו, כי יאותו לרשום את ילדיהם בבי"ס תורני.

***

יום אחד נכנס בדברים עם יהודי פלוני, שהעביר את ילדיו מבית ספר דתי לרשת החינוך הממלכתית. הוא זעזע את לב האיש בדברים המשברים את הלב, עד שהלה פרץ בבכייה גדולה, ושפך לפניו את מר שיחו: "אני מצדי רוצה להעניק לילדיי חינוך דתי, אבל האישה מתעקשת ועומדת בדרכי! כלום סבור ראש הישיבה, שאני מחויב להתקוטט עמה בגלל זה, והאם כדאי להרוס בשל כך את שלום הבית?", שאל אותו האיש. "חס וחלילה", השיבו רבינו, "אבל להתענות חייב אתה! וגם עליך ליישב על הארץ כאבל על גורל ילדיך...". נכנסו הדברים בלב האיש. חזר לביתו והתחיל מתענה, יושב על הארץ כאבל, ובוכה תמרורים. נזדעזעה אשתו למראה עיניה, ובו במקום כל עקשנותה פגה. לימים זכתה אמא זו לראות פרי הילולים: שני בניה משמשים בקודש כראשי ישיבות, מרביצי תורה בישראל. ואלו גם כן מן הנפש אשר עשה רבינו זצ"ל.

***

ילד ירושלמי פעוט, שהוריו התגוררו בשכונת "הגבעה הצרפתית", היה הכרח להוציאו מביה"ס היחיד שפעל בשכונה - בית ספרם של ה"קונסרבטיבים". איכשהו הגיע עינינו לידיעת רבינו, שנרתם למשימה בכל חום נפשו. והנה, במוסד החינוכי התורני סירבו לקבלו בנימוקים שונים. שיגר רבינו מכתב למנהל, ביקש בכל לשון של הפצרה לקלוט את הילד, אך המכתב לא הועיל. הוא קם למחרת, ויצא בשעה מוקדמת אל בית הינוקא. לקחו וחיבקו בזרועותיו, ונסע אל ביה"ס המיועד. כשראה אותו המנהל מבעד חלון משרדו, נתמלא חרדת קודש, לא עמד בו האומץ להיות נוכח במקום והסתלק. רבינו נכנס עם הילד אל הבניין, איתר במהירות איפה הכיתה המתאימה בשבילו, פסע לתוכה, והציג את הילד בפני המורה הנדהם: "זהו בני! אם תהיינה חס וחלילה בעיות תפנה אלי...". הוא חיפש עבור הילד כיסא נוח. הושיב אותו במקום מאוורר, ליד החלון, ופנה לביתו...

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net